

CHOWAĆ SIĘ (173) *vb impf*

się (135), się (22), si(e) (16).

o oraz a jasne.

inf chować się (23). ◇ *praes 1 sg* chowam się (5). ◇ *2 sg* chowász się (2). ◇ *3 sg* chowå się (42). ◇ *3 pl* chowają się (28). ◇ *praet 1 sg m* -m się chował, chowałem się (4). *f* -m się chowała (1). ◇ *2 sg m* -eś się chował (2). ◇ *3 sg m* chował się (19), jest się chował (1); chował się : jest się chował *LibMal* (8 : 1). *f* chowała się (3). *n* chowało się (2). ◇ *3 pl m pers* chowali się (12). *subst* chowały się (3). ◇ *fut 3 sg m* będzie się chować (1). ◇ *imp 2 sg* chowaj się (4). ◇ *2 pl* chowajcie się (2), chowajcież się (1) *BiałKat*. ◇ *con 3 sg m* by się chował (6). *f* by się chow(a)ła (1). *n* by się chowało (1). ◇ *3 pl m pers* by się chow(a)li (2). *subst* by się chowały (2). ◇ *part praes act* chowając się (6).

Sł stp s.v. chować, Cn notuje, Linde XVI (dwa z tych samych przykładów) – XVIII w.

1. *Chronić się, ukrywać się, mieścić się; latere, occultare se Mącz; reservare se, servare se Cn (62)* : Zeliślawfki zawłłfdi fzie chował v Richfalńkiego Alye yego thowarziſche blankaly ſchie y thu y owdzie *LibMal* 1543/68v; Na on czałz gdi zida Michala wzyąli yełth fzyą chował wkobilnyczy dwye Noczy *LibMal* 1553/177v, 1543/67v, 75v, 1544/81v, 93 [2 r.], 1545/107v [2 r.] (12); Abi tha ſzmyya nyechowała ſzye wzyemy thwey Kro. mczi. *LibLeg* 11/168v, 11/169 [2 r.], 170; *GliczKsiąż* G4v, K6v; *Leop* 1.Par 12/8; *BielKron* 279, 312; *Occultare se latebris, W kąciech á w skrytych mieyſcách ſie chować. Mącz* 258b, 43c, 133c, 185a; *RejAp* 148; Ale co to ieſt ſmiech/ gdzie ſie chowa/ iáko ſie s prędká wyrwie/ iż człowiek by naybárzyey chciał ſthrzymać go nie może *Górndworz* O2v; *HistRzym* 103v; *BiałKat* 276; *BielSat* N4; *KochFr* 68; *ReszPrz* 98; Iákom pierwey wczýłá/ dębinę ſtáwiaycie/ [...] pod nią ſie chowaycie. *BielSjem* 41; *OrzJan* 98; Rozmáyta przemyſlność ludzka: chowa ſie ieden ná to, áby ná końcu Roków ſwégo litigántá zdał *SarnStat* 1297; *SkarKaz* 275a [2 r.], 387a; *GosłCast* 65.

Fraza:»nie masz się na co chować« = *nie warto ukrywać (1)*: *MVſzę wyznác/ bo ſye iuz niemáłz ná co chować. Nigdy bych był nie wierzył/ bych ták miał żáłowác/ Tego zwláſzczá/ co nigdy mym wláłnym nie było KochPieś* 14.

W przén (2) : *PatKaz II* 79; Chowáyac ſye pod ſkrzydły twey ſwiętey możności. *LubPs* O6.

a. *W odniesieniu do budowy organizmu żywego [w czym] (8)* : *Włfelka poſługá brzuchowa/ do brzuchá wchodzi y wbrzuchu ſie chowa. March*¹ A4; *GlabGad* Ev, P4v; *Abowiem zła wilgotność/ długo ſye w żyłach chowa SienLek* 8; tym pozbedźielz [...] wſzelkiego gárdłowego wrzodu/ któryſye we wnątrz chowa. *SienLek* 81, 89v [2 r.]; *Górndworz* I.

b. *Chować się na potem, oczekiwać (12)* : *BierEz* N3; *Szczęſcić ſye to gryffowi iák báce chowało. KochJez* A4v.

chować się na co (8): *Prot* Dv; á tego potrzebá/ áby tylko ſye ná noc chowáiac/ po obiedzie nie ſpał *Oczko* 27v; *ABY OCIEC NIESZCZESNY ZARAZ ODZALOWAL WSZYTKIEGO, A NA TRWALSZE ROSKOSZY SIĘ CHOWAL. KochTr* 26, 22; *WisznTr* 16; Lepiéy ſye nam ná lepſzé czáły chować *KochPieś* 26; *KochTarn* 75; *GrochKal* 12.

Przen: Być przeznaczonym (2) : Chował ſię Rzym iako pierwfze miáłto [...] pierwfzemu Apoſtołowi Piotrowi *SkarŻyw* 536, 536 marg.

2. *Być grzebanym (po śmierci) (6)* : Ná tym też mieyscu była piękna rola y wielka/ ná ktorey sie ftarzy krolowie y lędzie Perfcy zmarli chowáli. *HistAl* F6v; A były tam dwie iáfkini/ iedná ná gorze gdzie sie męzczyzni chowáli/ druga ná dole gdzie niewiáfky chowano *BielKron* 13; Vmártych ciał Turcy nie kładą v kościołá [...] ále oóobno w polu sie chowáią. *BielKron* 261, 13, 293, 465.

3. *Życ, żywić się, utrzymywać się, być, przebywać, być na czyims utrzymaniu; innutrire, inservire* *Mącz*; *victitare Calep* (78) : yako my othem viemy ysch sliachathny szczesny stanczlevicz chova sia poczczivie wkxiąstvie Mazoveczkiem a nie zivie zlodzieymy *ZapWar* 1540 nr 2510, 1510 nr 2081, 1533 nr 2408; CHoway sie w powietrzu zdrowem á przewiewaiączem *FalZioł* V 61v, V 73v; *BielŻyw* 92; [matki] ktore dziatki nożąc nie miernie sie chowáią w piciu w iedle pożywaiąc potraw korzennych albo thez y zimnych *GlabGad* K3, K, L6v; *MiechGlab* *4; Abowiem Arabowie, Tatarowie, Turkowie [...] poźli z grubych ludzi [...] z ludu ktorzy sie w lefiech chowali *WróbŻołt* cc2; Poydzyecie potym do Ruśi [...] Támem sie chowál z młodych lat *BielKom* A3v; I Bocian w mieyscu beśpiecznym tam sie też będye chowác *LubPs* X5v; *BielKron* 8v, 160v, 297; Pharmacotrophi, Którzy sie lekársko chowáją/ wiele lekarftw vżywáją *Mącz* 297a, 13a, 255c [2 r.], 476c; *SienLek* 11, 38v; ktemu chowáiąc sie niemal wżythek čás ná pokoiu/ mmimáią zeby mieli tym przyśc w taką powagę *GórnDworz* Ee5, M6; *PaprPan* F3v, Sv; *ReszPrz* 70; *PudłFr* 17; Victito – Chowam sie. *Calep* 1132a.

chowac się około kogo (1): Inserviebat Publicanis, Celnikóm nádsługował/ około nich sie chowál. *Mącz* 388d.

chowac się czym = żywić się (2): ná žadney pościeli leżec niechciał dla zálpánia/ pićiem y iedzeniem proftym sie chowál *BielKron* 349; *Calep* 488a.

chowac się między kim (2): Potrzebá aby yeeliby kto wolá myál ná onę sie zápomoc/ chowál sie myędzy ludźmi. *GliczKsiąż* L3; *Leop* 1.Reg 12/2.

Zwrot: »doma się chowác« [szyk zmienny] (6): lam też podobno domá sie w barłogu myedzy swinyámi chowál. *GliczKsiąż* M5; Domo se tenere, Domá sie chowác. Doma leżec. *Mącz* 94c; Fovere nidum, Ná gniazdzie fiedziec/ to yełt/ domá sie chowác. *Mącz* 135b, 207b, 446b; *PaprPan* X3v.

a. *Wychowywać się, brać wychowanie (9)* : TEN ná Siráckich lzyfzkach/ pátrz iáko sie chowál *RejZwierz* 65; Nie dawnomci w tym kráiu nie z nimim sie chowál. *PaprPan* B3; Muśiał sie s Fineufem w iedney fzkole chowác. *PaprPan* D3; Sam sie chowál pocźciwie fyny także vczy *PaprPan* Qv, K3, Bb2v.

chowac się do czego (1): Y znác tho ná nim [...] Ze sie iák żyw do boiu bárzo chćiwie chowál. *PaprPan* Z2v.

chowac się w czym (1): onych pięknych á známienitych náuk/ o którés fye ty piérwzy z Ruśi pokuśił/ y w którycheś fye z dziecińftwá twęgo/ áż do tych czáfów pilnie záwłze chowál *OrzQuin* E2.

W przen [w czym] (1) : Gdzie sie ci y w iákich ciemnościách chowáli [...] iłz tego nie slyfzeli ani czytáli/ co y dzieci iednoftáynie woznawáią *SkarŻyw* 320.

b. *Rosnąć, rozwijać się; innutriri* *Mącz* (28) : *BierEz* I3, O2; tak sledz lopiey siechowa w Morzu zachodnym *FalZioł* IV 30a, IV 9b, 11h, 15a, 30a, d, 43d; *GlabGad* D, I; Buprestis [...] Bák który sie miedzi trawą chowa *Mącz* 28a; Capricornus, Kozorożec/ też/ górnny kośtel który sie ná skálách chowa. *Mącz* 37a; Matrix, Máćicá/ niewieściniec/ to yełt członek w którym sie płód chowa. *Mącz*

211b; Consuevere stagno aves, Nałożyły fie chować około yeziorá. *Mącz* 427b, 12c, 121d, 247c, 271b [2 r.]; A z Ryb/ Morfkie gorŹze niŹ Rzeczne/ á ktore przy kámieniu Źye chowáią/ iáko Źá Szczupaki *SienLek* 7v, 7v; *Strum* P4v; *GórnRozm* Nv; A kędy fié co lepiej chowa/ tám tego więcey chować *GostGosp* 148, 120, 148; *GrabowSet* B4.

4. *Mieć stosunek seksualny* [z kim] (4) : dopuścili tego dzyewkom swoim/ áby fie domá chowáły z młodzyeńcy pospolicie dla zágubienia potomŹtwa. *BielKron* 100v; áby rodzay ich nie záginał. Chowáły fie pierwey s poŹtronnemi ludzmi/ á potym s Źwymi paŹterzmi raz w rok/ gdzie iefli fie Źyn vrodził/ zábiliy go *BielKron* 297, 297v [2 r.].

5. *Postępować, sprawować się, zachowywać się; vivere* *Mącz* (20) : *OpecŹyw* 3; *RejŹóz* F8; *BielKron* 297v; Sanctissime semper vixit, Rządnie á cnotliwie fie zawŹdy chował. *Mącz* 366d, 375c; chowaycieŹ Źye Źtátecznie małŹónkóm przyŹŹlym wáŹzym *BiałKat* 286; *ArtKanc* V2v; *KlonKr* A2v.

chować się w czym (8): *FalŹioł* V 63v, 71v; *GlabGad* Gv; *RejŹóz* E2; Źlugá rękę ma dáć/ áby w Źtáteczności/ mierności/ w poćciwoŹŹi fie chował. *GliczKsiąŹ* E7v; Bo fie dawno temu wierz w tym rzemieŹle chowa *PaprPan* D2v; *Oczko* 23v; *WujNT* 246 marg.

Zwroty: »miernie się chować« = *zachowywać powŹŹciągŹliwoŹć, umiarkowanie* (6): *FalŹioł* V 71v; Tak fie oni w piciu miernie chowali. *GlabGad* Gv; *RejŹóz* E2; *RejWiz* 54v; Y ten ktoryć zápáŹy chodŹi/ ná wŹzytkim Źię miernie chowa [omnia continens est] *BibRadz* 1.Cor 9/25; *SienLek* 3v.

»trzeŹwo się chować« (1): Abstineo – wŹtrzymijwamŹię, TrzezwoŹię chowám. *Calep* 9b.

6. *Być zachowywanym, przestrzegany* (3) : Chowáją Źye y zwyczáyne ceremonie yákmirz wŹŹyŹtkye *KromRozm I* G4; *SkarŹyw* 442; Pewne czáŹy modlitwy/ zdawná Źię chowáią. *LatHar* 302 marg.

Synonimy: **1.** *chronić się, ukrywać się*; **b.** *zostawować się*; **3.a.** *ćwiczyć się, uczyć się*; **4.** *mnoŹyć się, rozmnaŹać się*; **5.** *sprawować się*.

Formacje pochodne: *dochować się, odchować się, pochować się, podchować się, przechować się, schować się, uchować się, wychować się, zachować się; przechowawać się, wychowawać się, zachowawać się; przechowywać się, wychowywać się, zachowywać się; przechowować się*.

Cf **CHOWAJĄCY SIĘ**